

ezt a korszakot, avagy „*aki nincs ellenünk, az velünk van.*”²⁰ A politikai és gazdasági mutatók alapján az államvezetés 1966-ban úgy döntött, hogy az egész gazdaságirányítási mechanizmust átalakítja.²¹

2. 2. Az új gazdasági mechanizmus

A belső fogyasztás 1966-1972 között örvendetes módon növekedésnek indult. Reformkísérletek kezdődtek, amelyet „*új gazdasági mechanizmus*”-nak neveztek el.²² Ennek létrejöttében viszont nem Magyarországé volt az úttörő szerep. A Német Demokratikus Köztársaságban 1962-ben indult el a több szakaszban végrehajtott gazdaságirányítási reform, Csehszlovákia 1964-ben fogott hozzá a saját gazdasági mechanizmusának megújításához, amelyet 1967. január 1-én vezetett be. A Szovjetunió pedig 1965 szeptemberében hirdetett meg egy reformot, így a magyar újító törekvéseknek nemzetközi tapasztalatokra támaszkodó bázisa volt.

Az 1968. évi gazdasági reform előkészítése azonban addig szokatlan módon történt, mert a döntést szakmai és társadalmi vita előzte meg. A Központi Bizottság a reform kidolgozásával egy háromtagú testületet bízott meg, amelynek elnöke Nyers Rezső lett.²³ A szocializmus útjára lépett Magyarország gazdasági reformját 1968. január 1-jén vezették be és új gazdasági mechanizmus néven került be a történetírásba. Ez a reform három területen hozott alapvető változást

- a vállalatok önállósága a beruházások viszonylatában a központi tervezés rovására nagyobb lett;
- a hatóságilag kötött árak szabadabbá váltak, így jobban tudtak alkalmazkodni a piaci kereslethez – az alapvető élelmiszerek és energia ára viszont államilag garantált maradt;

²⁰ Megjegyzés: Kádár János 1961 decemberében elhangzott, azóta szállóigévé vált mondata...

²¹ <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-i-vilaghaborutol-a-ketpolusu-vilag-felbomlasaig/a-kadar-rendszer-gazdasaga/a-kadar-rendszer-gazdasagtorteneti-attekintese> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

²² RAINER M. JÁNOS 2010: 42.

²³ <http://muon.hu/a-kadar-korszak-gazdasagpolitikaja-1-resz/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

– a központilag kötött fizetési rendszert egy rugalmas, a termelőegység által szabályozott struktúra váltotta fel.

E három irányvonal nagymértékben meghatározta az idáig merev, központilag előre tervezett rendszert, emellett a vállalatok nagyobb önállóságot kaptak így működésüket felsőbb utasítások helyett részben a piaci viszonyok, részben az állami gazdasági dotáció nagysága határozta meg. Elfogadták a mezőgazdasági szövetkezeti forma állami tulajdonnal való egyenrangúságát, a melléküzemágak létrehozásának lehetőségével engedélyezték a termelőszövetkezetek vállalkozási függetlenségét, megszűnt a vállalatok közötti kötelező munkaverseny, figyelembe vették az addig ignorált piaci viszonyokat, s ennek függvényében szabályozták a termelést. Megszűnt az alapanyagok teljesen központosított elosztása is. továbbá céljuttalmakkal ösztönözték és elismerték a vállalatok vezetőit és dolgozóit.

A reform végrehajtását a fanatikusok is csak folyamatként képzelték el. Nem látták meg a benne rejlő óriási lehetőséget, eleinte kissé idegenkedtek tőle. A reformot irányító politikusok nem mertek gyökeresen szakítani a szovjet típusú rendszer alapjaival, az egypárti politikai kormányzással és kommunista filozófiával. Nem akartak konfrontálódni, még gazdasági szempontból sem a nagy Szovjetunióval, viszont hittek abban, hogy a piaci szabályozás ilyen feltételek között is lehetséges. Az állami vezetés számára a reform legfőképp az eredeti gazdasági célok teljesítésének – iparosítás, életszínvonal-politika –, aktívabb eszközt jelentette, azonban a nagyobb beruházások központi szerepe továbbra is megmaradt.

Az eredményes vállalatok jövedelmének jelentős részét az állam elvonta, és továbbra is a veszteséges vállalatok támogatására fordította. A veszteséges nagyüzemek bezárása lehetetlen volt, így a munkanélküliség fogalma sem létezett. A „lógós” egyéneket a karhatalom az utcákról eltávolította, és „KMK” – közveszélyes munkakerülő – jelzővel megbélyegezte.

A párt irányító szerepe a gazdaság területén is változatlan maradt, kialakultak a gazdasági ágazatok érdekes csoportjai.²⁴ A reform intézkedései 1972-ig gyakorlatilag változatlanok maradtak ekkoriban azonban kezdetét vette a reformellenes lépések sorozata, amelynek két alapvető oka volt:

²⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%9Aj_gazdas%C3%A1gi_mechanizmus Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VI. 1.

- a piaci viszonyok részleges bevezetése lehetővé tette a bérkülönbség kialakulását a vállalat vezetői és a dolgozók között;
- a reform lehetővé tette a mezőgazdasági termelősövetkezeteknek, hogy melléküzemágakat hozzanak létre, így azok jelentős nyereségre tettek szert pl. a hiánycikkek gyártásával.²⁵

Az új gazdasági mechanizmust megnehezítette az 1973-ban és 1979-ben kirobbant olajválság. A Jom Kippuri háborúban résztvevő arab államokkal szolidarizáló Arab Olajexportáló Országok Nemzetközi Szervezete „*lecsapolta*” és embargózta az olajexportot az Izrael támogató nyugati, kapitalista országokban. Ennek az lett az eredménye, hogy az olaj s így főleg a diesel és a benzin ára a négyszeresére emelkedett. Nemcsak a nyugati országokban, az Amerikai Egyesült Államokban és Japánban volt válság, hanem a keleti blokk országaiban, köztük Magyarországon is. Hazánkban a párt vezetői úgy hitték, hogy a recesszió nem éri el az országot, azonban itt is felemelkedett az üzemanyag ár, és a Szovjetunió sem tudott kellő segítséget nyújtani olcsó olajjal. Az életszínvonal megtartása érdekében külföldi hiteleket vettek fel és 1981-ben beléptek a Nemzeti Valutaalapba illetve a Világbankba, ezek hatására pedig az 1980-as évek végén politikailag és gazdaságilag a rendszer összeomlott.²⁶

²⁵ <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-i-vilaghaborutol-a-ketpolusu-vilag-felbomlasaig/a-kadar-rendszer-gazdasaga/a-kadar-rendszer-gazdasagtorteneti-attekintese> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. V. 30.

²⁶ TARJÁN M. JÁNOS <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1973-oktober-17-kirobban-az-első-olajválság/> Az oldal utolsó megtekintése: 2018. VI. 1.